

A tartalomból...

Amikor a Hold elnyelte a Spicát

A Mars 1995-ben

*Híres nők a csillagászat
történetében*

Bökönc

67.

1995. június
megjelenik havonta

Az ASTRA Pécsi Csillagászati Egyesület és az MCSSE Pécsi Csoportjának körlevele.

Június havi előadásaink:

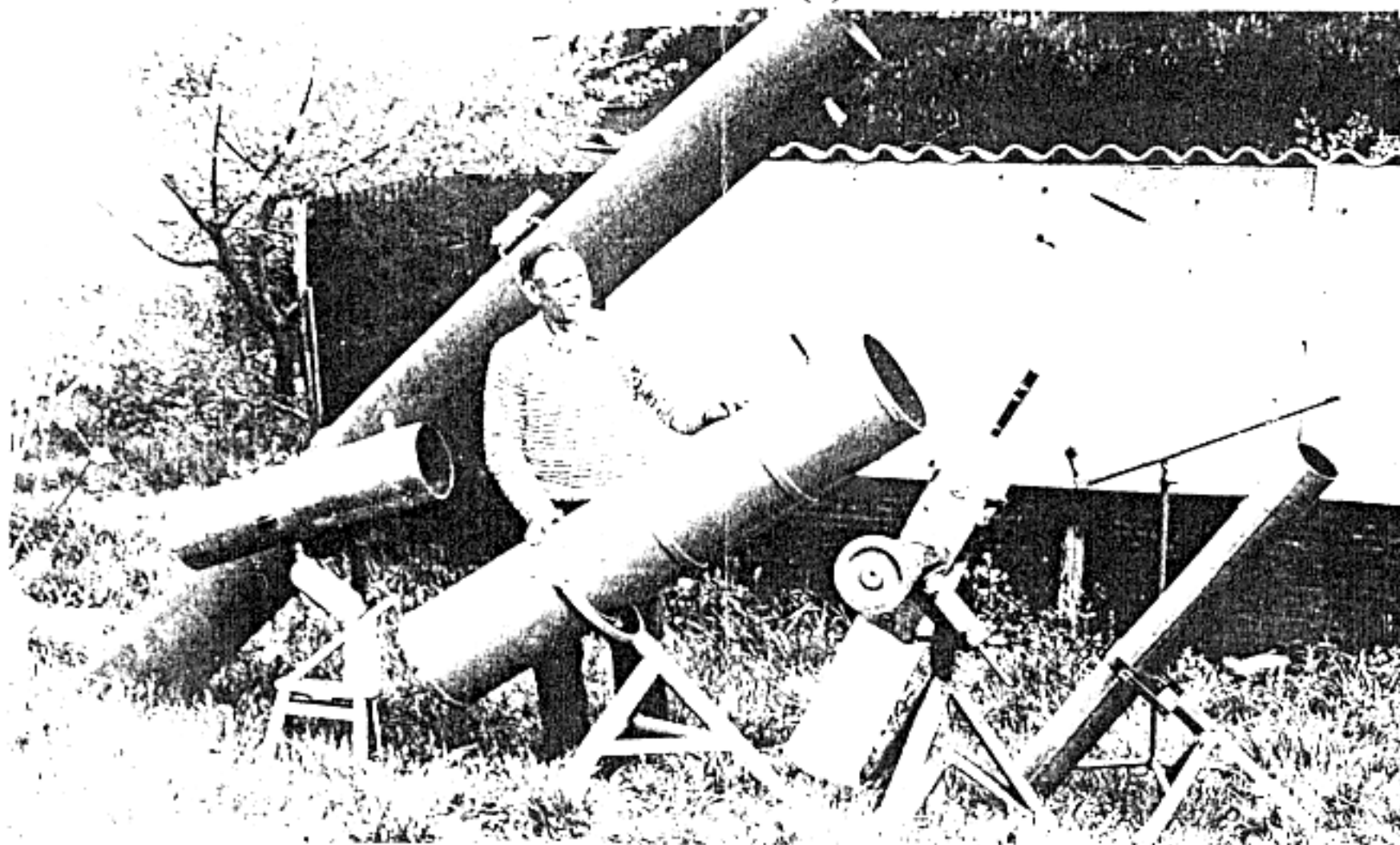
- Június 05. hétfő Szünet
- Június 12. hétfő TIT Csillagászati Szakosztály előadása.
Csillagképek legendái az égbolton
Előadó: Gyenizse Péter
- Június 19. hétfő Relativitáselmélet I. (Relativisztikus sebességek)
Előadó: Járosi Péter
- Június 26. hétfő Csillagászat az ókorban IV. (India)
Előadó: Hoffmann János

**Az előadások az
APCSE
Csillagászati
Klubjában
(Pécs, Szent István
tér 17.)
tartjuk minden
hétfőn 18 órától.**

Jelenségek, események, rendezvények (NYISZ-ben)

- Június 01. csütörtök: Éjjel a Jupiter oppozíciója. Egész éjjel látható, szemben a Nappal, a Scorpio-ban. 45,5 ívmásodperc látszó átmérőjű és -2,6 mg fényű.
- Június 06. kedd: 12:36-kor a Hold Első negyedben.
- Június 08. csütörtök: 21:00-tól távcsöves bemutatás a pécsi Széchenyi téren a nagyközönségnek. Hozzon mindenki saját távcsövet! (Objektumok: Hold, Mars, Jupiter.)
- Június 12. hétfő: 09:00-kor a Jupiter 2 fokkal délre a Holdtól.
- Június 13. kedd: 06:03-kor Telihold.
- Június 15. csütörtök: 01:20-02:13 között a Hold elfedi a +4,0 mg-s rho SGR csillagot.
- Június 19. hétfő: 04:00-kor a Merkúr 4 fokkal északra a Vénusztól a hajnali égen.
- Június 19. hétfő: A Bökönc július-augusztusi anyagainak lapzártája, a hírek, anyagok, hirdetések leadásának határideje.
- Június 20. kedd: 00:01-kor a Hold Utolsó negyedben.
- Június 21. szerda: 22:34-kor a tavasz vége, a nyár kezdete. A Nap eléri az ekliptikán a legmagasabb pontját. A nappal a leghosszabb, az éjszaka a legrövidebb. (Nyári napforduló!)
- Június 26. hétfő: 042:00-kor 46 órás holdsarló a keleti, hajnali égen. (Ugyanakkor a Hold elfedi a Merkurt, de ez – állítólag – Európából nem látható.)
- Június 28. szerda: 02:50-kor Újhold.
- Június 30. péntek: 21:00-kor 66 órás holdsarló a nyugati, esti égen.

Emlékszem... (5)

Domok Mihály (7300 Komló, Rozmaring u. 9.) távcsőparkja. Nem is teljes, mert a hetedik távcső állvány hányában itt nem szerepel A műszerek adatait a Baráti Kör rovatban Komló címmel közöljük

Föld és Ég 1973. október (1.)

Komló

„A borító belső oldalán közölt távcsövek adatai: jobbról bal felé haladva elől látható első távcsővem 125/1300-as Newton reflektor. Nagyítása 60-250-szeres. Mögötte a háttérben egy 25×840-es zenitprizmás refraktor látható. A soron következő, ellensúlyos távcső 200/1700-as Newton reflektor, nagyítása 53-330 saját csiszolás és ezüstözés. Ennek a párja nincs a képen. Ezt is magam csiszoltam, nem ezüstözött sem a fő- sem a segédtükör, a Nap megfigyelésére így kitűnően alkalmas. Középen, amelyiken a kezem van, a 300/1600-as. Csöve 4 mm-es furnir lemezből van hajlítva. Összsúlya üzemképes állapotban 32 kg. Ez Németh Károly esztergomi barátunk szerelése. A kép bal oldalán az előtérben a 200/800-as üstököskereső, saját csiszolás és ezüstözés. Nagyítása 25-154-szeres, pozitív nyújtással bolygók megfigyelésére is kitűnően alkalmas. Végül balra a háttérben az amatőrök óriása a 300/3140-es reflektor, nagyítása 100-600-szoros, 30 mm-es holdképet ad. Hetesi János üzemvezető patronálásával a Gesztenyési játszótéren lesz felállítva, mint Komló város bemutató távcsöve. Lakásomtól mintegy 100 méterre akár naponta lehet előadással egybekötött bemutatásokat tartani. Dömök Mihály 7300 Komló, Rozmaring u. 9.”
A Baráti Kör vezetősége szívből gratulál Dömök Mihálynak szép munkájához és sok sikert kívánunk tervei megvalósításához. A Föld és Ég Baráti Kör rovatának tanúsága szerint nem ő az egyetlen, akinek már egész távcsőparkja van – igaz, de mennyiségben és méretben tudomásunk szerint Dömök Mihály áll az első helyen.

Föld és Ég 1973. október (II.)

A hold és lakói

„Az tehát, hogy teleszkopjainkon át sem városokat, sem azok kéményeinek felszálló füstfellegét, sem más ilyenemű jeleket nem láthatunk, még nem bizonyítotték a mellett, hogy a hold felületén valósággal nincsenek ilyenek, sőt még annak sincs meggyőző ereje, ha a hold felületéről vett photographiák mikroszkop alatt sem mutatják az élet nyomát... midőn a hold valamely táját nagyított alakban a photographus számunkra leveszi, ott lehetnek ugyan, tán járhatnak-kelhetnek is élő lények (ha ugyan laknak ilyenek a holdon egyáltalán), de azokat ép oly kevéssé fogjuk látni magán a képen, mint teszem egy messziről lefényképezett város házainak falain szaladgáló hangyákat, – vagy csak a fecskéfészkeket is.”

Az újság c napi számában közöltek egy egészoldalas képet (rajz) a holdról. A cikk egy kissé lírai okfejtés arról, hogy miért lehet elképzelni, hogy van élet a holdon. A szerző összegzi a holdról való ismereteit: nagyságát, földtől mért távolságát, távcsöves megfigyeléseket, ókori és későbbi tudósok véleményét Plutarkhosztól Vernéig. A vizsgálódások ellenére sem sikerült azonban „pozitiv-tudást” elérni. A legnagyobb távcső is kevés, hogy bizonyosságot szerezzen az ember. Egyes mozgásokról is írt a szerző, úgy vélte, hogy a kráterek „mozognak”, eltérő alakokat vesznek fel, és ez azt bizonyítja, hogy van levegő a holdon.

„Szóval olyan hely ez, a melyről nincs ugyan egészen kizárva, hogy rajta élet legyen, de a melyen ha van is élet, egészen más, mint a miénk. Rosszabb-e, jobb-e: ki tudná eldönteni? Talán ott is ép úgy ismerik az adóvégrehajtást, a rossz verseket (melyeket azonban nem a «holdhoz», de a «földhöz» írnak), az államdeficitet, mint mi boldog földlakók.”

Hoytsy Pál

Csemegézett:

Dr. Kéri Katalin

(Vasárnapi Újság, 1879. jan. 12. XXVI évf. 2. sz. 26. o.)

Amikor a Hold „elnyelte” a Spicát

1995 március 19-én nemsokkal éjfél után egy minden amatőr szívét megdobogtató, viszonylag ritka esemény játszódott le az égbolton. Ekkor fedte el ugyanis előlünk fényes égi kísérőnk, a Hold, a Szűz csillagkép legfényesebb csillagát, a Spicát. Az égbolt állapota némi kívánni valót hagyott maga után (felhő, pára), de így is meg lehetett figyelni a jelenséget (legalábbis Komlóról).

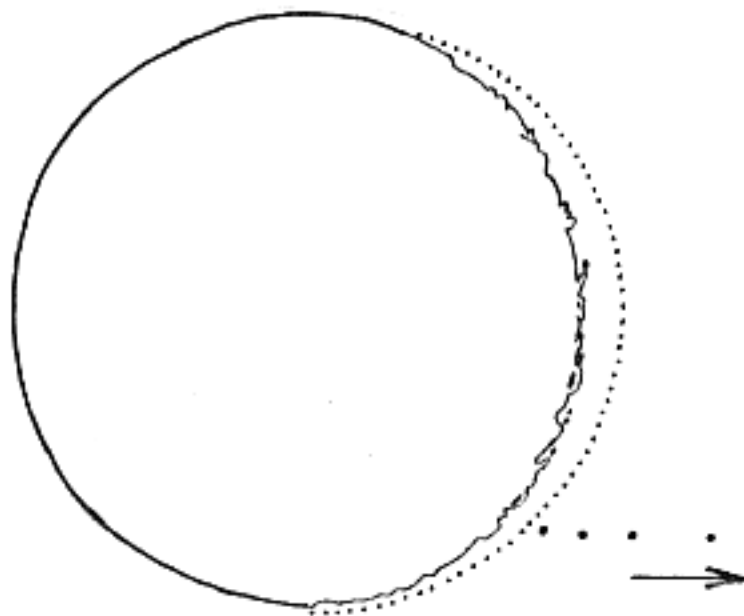
Az esemény előtti néhány percben igen könnyen lehetett követni a Hold mozgását, ahogy az pillanatról pillanatra közelebb került a szikrázó csillaghoz. Már ez is nagyon látványos volt, de ami ezután következett, az még ezt is felülmúlta. Ekkor ugyanis a fényes csillag rövid időre hozzátapadt a fénylő peremhez, egy kis ragyogó dudort hozva létre, majd utána a másodperc törtrésze alatt eltűnt, mintha hirtelen beszippantotta volna a Hold.

Ez a pillanat 00:20:13-kor történt.

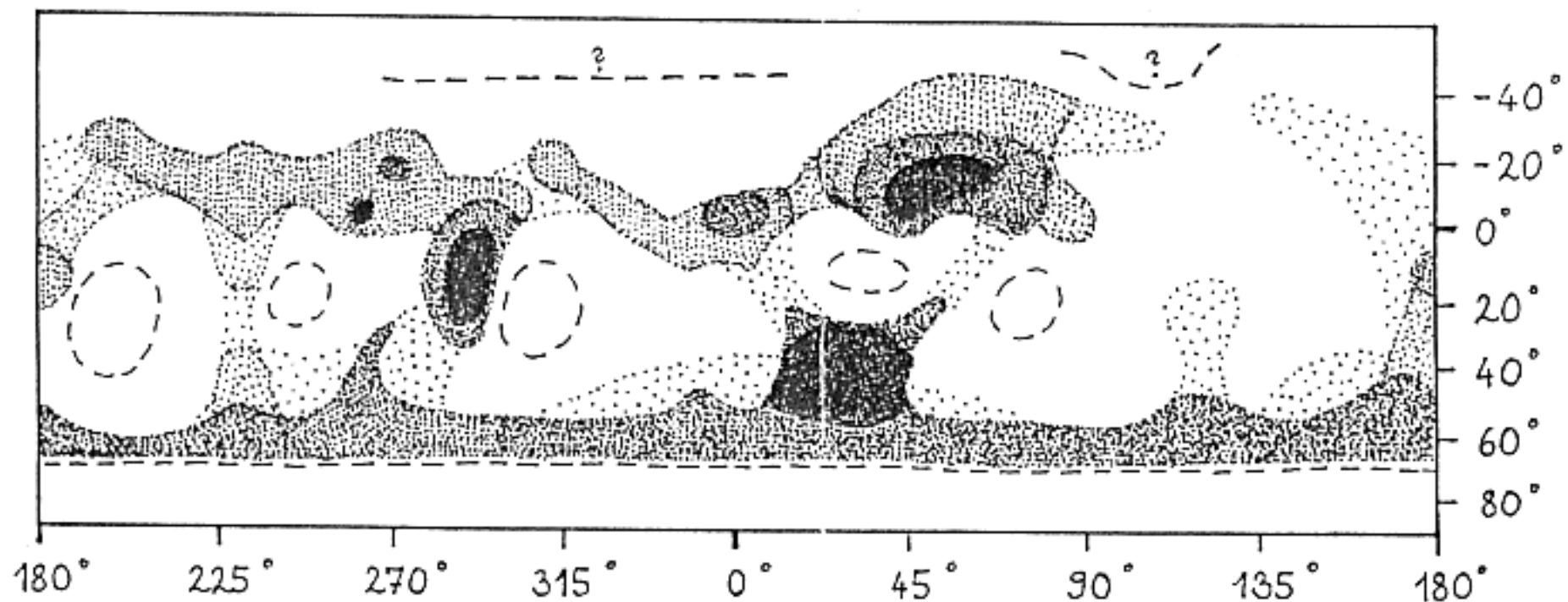
Nem egészen egy óra múlva ennek a fordítottja is lejátszódott, amikor a Hold „lelent” a Spicáról. A holdkorongnak az aktuális, nyugati oldalán jópár kráter látszott, mivel már a Hold két nappal holdtölte után volt. Így a csillagnak sem a fényes látszólagos, hanem a valódi, de láthatatlan perem mellett kellett felbukkannia. És bekövetkezett a várvavárt pillanat, 01:12:58-kor hirtelen „előugrott” a semmiből a fényes csillag, majd szép komótosan elkezdett távolodni a rücskös peremtől. Ezt a kilépés utáni folyamatot mutatja a diafényképeimről készített rajz is. Az első pont a Spicát 2-3 perccel a kilépés után ábrázolja, majd a többi 10-15 perces időközönként.

Aki lemaradt erről az érdekes jelenségről, annak sem kellett búsulnia, mert május 12-én újra megismétlődött, csak fordított holdfázisnál.

Gyénizse Péter

A Mars 1995-ben

Vörös bolygó szomszédunk idei téli földközelsége sajnos igen kedvezőtlen volt, mivel a február 11-ei maximumkor is csak 13,8 ívmásodpercre nőtt meg az átmérője. Ezért, a nagy marsközelségeknél 10 ívmásodperccel kisebb átmérőért talán kárpótol minket az, hogy az égi egyenlítőtől több mint 20 fokra távolodott el észak felé és így elméletileg elég nyugodt légköri rétegeken át látszott planétánk.

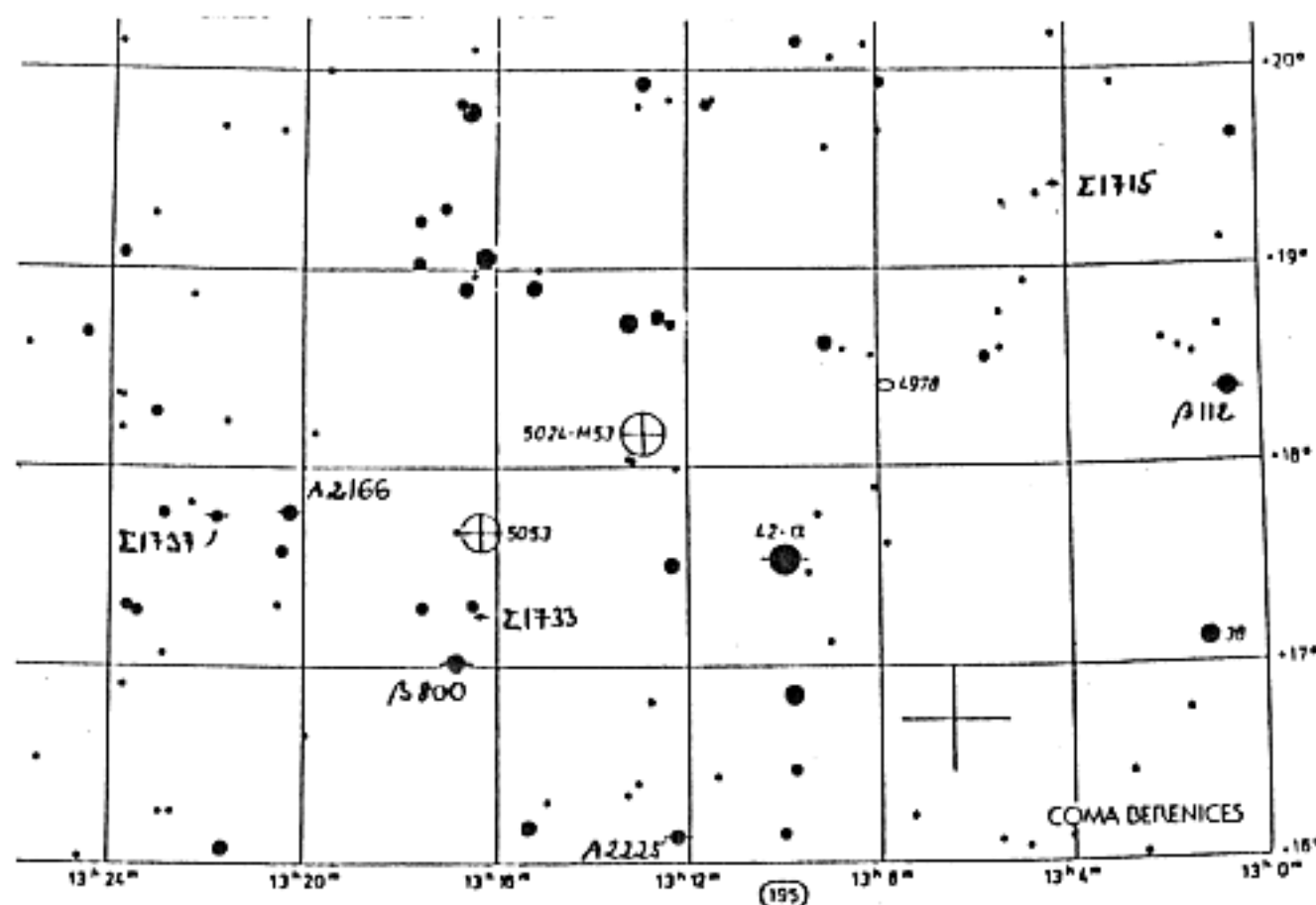
A megfigyelésre legkedvezőbb január-március során már kis (5-8 cm) átmérőjű távcsövekkel is fel lehetett fedezni részleteket a narancsos színű korongon. A legbiztosabban azonosítható alakzat a feltűnően fehér színű és viszonylag élesen határolt északi pólussapkka volt. Ennek az idők során jól követhető volt a folyamatos visszahúzódása. A szürkés színű „tengereket” már nehezebben lehetett megpillantani, de ezek közül is volt néhány jobban látható. Könnyen azonosítható volt az északi félgömbön a pólussapkát határoló sötét gallér és a hozzá tapadó trapéz alakú Mare Acidalium. A déli részen az egyenlítő környékére „lelógó” Sirtis Maior és a nagy kiterjedésű Mare Erytraeum volt feltűnő.

A mellékelt térkép 22 db. január és március közötti észlelésekből készült. Ezek elkészítéséhez egy 80/840-es lencsés távcsövet használtam 105X, 168X, 210X-es nagyítással, narancs színű szűrővel. A térképen látható alakzatok jól azonosíthatók bármely hivatalos térképről (Pl. Meteor 95/1, 26. o.)

Gyénizse Péter

Kettőscsillag észlelési ajánlat: Coma Berenices; az M53 környéke

Csillag	mag 1.	mag 2.	Sep.	PA	komp.
BU 112	6,1	9,5	46,8"	351	AxBC
		9,9	2,0"	298	BC
STF 1715	10,1	11,1	7,3"	230	
A 2225	7,4	13,1	3,0"	70	
Alfa Com	5,2	5,2	0,5"	11	AB
		10,2	10,3"	330	AC
STF 1733	8,7	10,3	4,9"	128	
BU 800	6,7	9,8	6,8"	106	AB
		10,5	92,5"	3	AC
STF 1737	8,2	10,5	15,1"	220	

Eladó 100/500-as RFT gyári minőségű kvarcölt tükörrel és keresőtávcsővel gyári, horizontális szerelésű, szétszedhető állvánnyal.

Irányár: 13.000 Ft.

Érdeklődni: Ladányi Tamás

hétközben: (72) 333-355 (513 szoba),

hétfőn: (88) 351-744.

Eladó 80/2400-es lencse 10.000 Ft., és 100/1.000 lencsés távcső Réti féle tengelykereszttel 60.000 Ft-ért.
(Az utóbbi el kell szállítani.)

Érdeklődni: Nagy Mélykúti Ákos, 7623 Pécs, Heim P. u. 2.

Aporhirdetés

Híres nők a csillagászat történetében VI.

Lepaute, Nicole-Reine Hortense (Etable de la Briète) (1723-1788) A francia csillagász, több más tudóstársához hasonlóan, fizikai és matematikai kutatásai után fordította tekintetét az ég felé. Édesapja a spanyol király udvarához tartozott. A fiatal lány Jean-André Lepaute királyi órakészítő mesterhez ment feleségül 1758-ban. Eleinte az ifjú hölgy az ingamozgásokkal foglalkozott, férje könyvében közzétette az inga hossza és a lengés közti összefüggésekről szerzett tapasztalatait (Traité d'horlogerie; 1755.).

Élete hátralévő részét is az jellemezte, hogy férfiak mellett végezte kutatásait. 1759-ben például alkalmazta őt Lalande, a Párizsi Csillagvizsgáló igazgatója.

Clairaut matematikussal együtt az volt Lepaute asszony feladata, hogy határozza meg, milyen vonzerőt gyakorol a Jupiter és a Szaturnusz a Halley üstökösre.

Clairaut ugyan elismerte kolléganője tudását, de a kutatásokban való közreműködését nem értékelte sokra (feltehetőleg irigységből).

Több kutatást is végzett Lepaute – immár önállóan – fogyatkozásokról (1762, 1764) és a Vénusz mozgásaival kapcsolatban (1761), mely vizsgálódások eredményeit a francia kormány ki is nyomtatta.

1759 és 1774 között Lalande-nak segített az „Idők megismerése” c. évente megjelenő tudományos mű megírásában. 1774-től 1783-ig az „EPHEMERIS” hetedik és nyolcadik kötetén dolgozott, mely művében a nappal, holddal és a bolygókkal kapcsolatos számításai szerepeltek, 1784 és 1792. évre vonatkozóan.

Lepaute asszony látása idős korára nagyon megromlott, ez kutatásait is megnehezítette. Emlékét őrizi egy japán rózsa, melyet tiszteletére Lepautia-nak neveztek el, és amelyet később Hortenziára kereszteltek.

Dr. Kéri Katalin

A lapot szerkeszti: Ambrus Attila (ALEX) 7632 Pécs, Tildy Z. u. 55. IX/26. Telefon (72) 410-958